

dubiis plus alieno se, quam proprio credere iudicio; et qui aliorum facile ambigua quæque elucidant, in suis consueverunt scrupulosius hæsitare: statutum non, ut arbitror, irrationabiliter frango, sed simpliciter pando quod visum est mihi, non præjudicans sanius sapienti. Significasti mihi, nisi fallor, per virum religiosum Ursum abbatem Sancti Dionysii (249), suggeri tibi a cogitationibus tuis, deserere patriam, domumque, cui Deo auctore præes; et pergere Jerosolymam, vacare deinceps Deo, vivere tibi. Et quidem tendenti ad perfectionem, patriam relinquere fortassis expediat, dicente Deo: *Exi de terra tua et de cognatione tua* (Gen. xii, 1): sed qua ratione curam tibi creditam animarum exponere debeas, omnino non video. Quid enim? blanditur depositæ sarcinæ libertas? Sed charitas non quærit suæ via sunt. Forte quietis provocat et otii gustus quævis? Sed evacuatur dispendio pacis. Libenter carebo quantolibet etiam spirituali quæstu, qui non possit acquiri nisi cum scandalo. Ubi enim scandalum, ibi procul dubio charitatis est detrimentum: ubi autem diminutio charitatis, miror quod vel quale possit spiritualis exercitii sperari lucrum. Denique si propriam quisque quietem communi prætulit utilitati, quis jam veraciter dicere poterit: *Mihi vivere Christus est, et mori lucrum?* (Philipp. i, 21), ubi erit quod item dicit Apostolus: *Nemo sibi vivit, et nemo sibi moritur?* (Rom. xiv, 7). Et: *Non quod mihi utile est, sed quod multis?* (I Cor. x, 33). Et: *Ut qui vivit non jam sibi vivat, sed ei qui pro omnibus mortuus est?* (II Cor. v, 15.)

2. Sed dicis: Unde ergo mihi tantum desiderium, si ex Deo non est? Pace tua dixerim quod sentio. *Aquæ furtivæ dulciores sunt* (Prov. ix, 17), et hujusmodi omni, ut ita loquar, absinthio amariorem dulcedinem ab angelo satanæ sub prætextu angeli lucis, sitienti cordi tuo infundi non dubitat, quisquis ejus astutias non ignorat. Et revera quis alius possit scandalorum esse suggestor, discidii auctor, turbator unitatis et pacis, nisi veritatis adversarius, charitatis æmulus, hostis antiquus generis nostri, et

(249) Ursus seu Ursio, abbas quintus Sancti Dionysii apud Remos canonicorum regularium ordinis S. Augustini, episcopus postea Verdunensis, de quo in Spicilegii tomo XII, pag. 312. Hic ad Verdunensem cathedram proventus, anno 1129, successorem apud Sanctum-Dionysium habuit Gillebertum; sed, abjecta dignitate, ad suos tandem reversus, abbatiae regimen denuo resumpsit: apud Marlotum in Metropoli Remensis tomo II, pag. 152. In Necrologio abbatiae suæ « Ursio piæ memoriæ abbas » laudatur quarto Kalendas Martii.

(250) Scripta circa annum 1129. Simon ex monacho Sancti-Nicasii apud Remos, factus est abbas Sancti-Nicolai in silva Vedogii, diocesis Laudunensis, de quo Hermannus monachus Laudunensis in libro tertio de Miraculis B. Mariæ, cap. 18. Frater erat Guillelmi abbatis Sancti-Theoderici, de quo supra in epistolis 85 et 86. Vide infra, tomo quinto, Admonitionem in epistolam seu librum ad Fratres de Monte-Dei.

(251) Huc etiam spectat illa persecutio, quam passus est Simon a monachis suis propoterea quod

inimicus crucis Christi diabolus? Siquidem is cujus invidia mors intravit in orbem **86** terrarum, etiam nunc bonis quæ te facere videt, invidet: et cum sit mendax ab initio, mentitur et nunc, meliora pollicens quæ non videt. Quando namque veritas fidelissimæ illi sententiæ obviaret: *Atligatus es uxori? noli quærere solutionem* (I Cor. vii, 27), aut quando charitas scandalum suaderet, quæ ad omnium scandala uri se perhibet? (II Cor. xi, 29.) Ille ergo, ille, inquam, nequissimus, et charitati per livorem, et per mendacium veritati contrarius, falsum mel cum vero felle permiscens, dum promittit dubia pro certis, immitit etiam vera pro falsis: non ut conferat quod frustra speras, sed ut auferat quod fructuose tenes. Circuit et quærit, qualiter ovibus curam pastoris subripiat, procul dubio perituris, dum non erit qui eripiat; et nihilominus pastorem horrendo illi maledicto subiciat: *Væ illi per quem scandalum venit* (Matth. xviii, 7). Sed confido de sapientia tibi a Deo data, quod nullis maligni versutiis abduci vel seduci poteris, spe incerti boni certum inire malum, et æque certum deserere bonum.

EPISTOLA LXXXIII.

AD SIMONEM ABBATEM SANCTI NICOLAI (250).

Eum in persecutione solatur. Pios conatus non semper optatos habere successus. Prælato arctioris disciplinae studioso quid agendum cum subditis.

1. Persecutionem (251) quam propter justitiam pateris, per litteras tuas non sine compassione cognoscentes, licet Christi consolatio de promissione regni tibi sufficiat; tamen nos quod nostrum est, et consolationem quam possumus, et consilium quod intelligimus sanum, fideliter exhibemus. Quis enim sine anxietate videat Petrum de mediis fluctibus brachia tendentem? sine dolore audiat columbam Christi non cantantem, sed gementem, tanquam quæ dicat: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* (Psal. cxxxvi, 4.) Quis, inquam, sine lacrymis lacrymas ipsius Christi, de limo profundi etiam nunc levantis oculos suos in montes, unde veniat auxilium tibi, respiciat? Verumtamen nos, ad quos pro altaria quædam (sic parochiarum curas appellabant) episcopo Atrebatensi ob simoniæ notam resignasset. Legimus hac de re litteras Samsonis Remensis et Josieni Suessionensis pontificum, ad Innocentium II, qui eos istius causæ arbitros designaverat: legimus et alias Eugenii III ad Bartholomæum Laudunensem, quibus significat se causam litis inter Alvisum episcopum Atrebatensem et G. abbatem Sancti-Nicolai motæ velle cognoscere. In litteris Samsonis ad Innocentium dicitur abbas Simon, « quia monachi sui cum eo non consentiebant ut altaria illa redderet, aliquanto tempore abbatiam dimisisset, et in longinquam regionem abiisset; » sed tandem a suis revocatum, « magis eligentibus, altaribus illis quam abbate suo velle carere. » Unde colligitur tum integritas et probitas Simonis, sub quo monasterium « religione et multimoda possessione » floruisse dicitur ab Hermanno: tum tempus scriptæ epistolæ, haud dubie ante Innocentii pontificatum, id est ante annum 1150. De Gilleberto Simonis successore vide ad epistolam nunc 399.

humilitate tua respicere te dicis, montes non sumus; sed et ipsi de convalle lacrymarum laboriosis conatibus ententes adversus renitentis inimici insidias, ac mundialis malitiæ violentiam, tecum clamamus: *Auxilium nostrum a Domino, qui fecit celum et terram* (Psal. cxx, 2).

2. Omnes quippe, qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patiuntur (II Tim. iii, 12): ita ut cum eis nunquam desit pie velle (al. vivere), non semper tamen adsit et perficere pro bona voluntate. Sicut enim impiorum est piis bonorum propositis assidue reluctari, sic contra pietatem non est, propter multitudinem adversantium, quamvis justa et sancta desideria paucorum plerumque non perfici. Sic Aaron scleratis tumultuantis populi contra voluntatem suam clamoribus cessit (Exod. xxxii). Sic Samuel eidem populo, inordinate regem petenti, invitus Saulem innoxit (I Reg. x). Sic David cum vellet construere templum, propter infestantium tamen bella inimicorum, quia vir bellicosus erat, prohibitus est facere **87** quod sancte proposuit (II Reg. vii). Simili forma tibi, pater venerande, consulimus, ut tamen sapientiorum consilio non præjudicemus, quatenus ad tempus propositi tui tibique consentientium rigorem sic temperes, ut infirmorum salutem non negligas. Invitandi quippe sunt ad arctiorem vitam, non cogendi, quibus utique semel in Ordine illo Cluniacensi præesse consensisti. Illis autem qui arctius vivere desiderant, aut condescendere imbecillioribus ex charitate, quantum sine peccato possunt, suadendum est, aut ibidem tenere quod cupiunt permittendum, si absque utrarumque partium scandalo fieri potest; aut certe de congregatione liberos dimitti, fratribusque aliis secundum eorum propositum viventibus sociari oportet.

EPISTOLA LXXXIV.

AD EUMDEM.

Monachum erroneum (252) remittit, sed reducem lentius et melius tractari suadet.

Provide, ut videtis, et non frustra erronea ovicula

(252) At similia non sunt; nam secundum philosophos, causæ finales et impulsivæ faciunt actionum discrimina. Itaque similia tantum sunt in genere entis, ut cum iisdem loquamur, non in genere moris. Sed hoc axioma eleganter enarrantem Augustinum audiamus. « Cum boni, » inquit, « et mali eadem faciunt, eademque patiuntur; non factis et pœnis, sed causis utique discernendi sunt. Pharao populum Dei duris laboribus atterebat; Moyses eundem populum impie agentem duris coercitionibus affligebat. Similia fecerunt, sed non similiter prodesse voluerunt: ide dominatione inflatus, iste dilectione inflammatus est. Jezabel occidit prophetas: Elias occidit pseudopphetas. Puto quod diversa sint merita facientium, diversa passorum. Aspice etiam tempora Novi Testamenti, quando jam ipsa mansuetudo charitatis non solum in corde erat servanda, verum etiam in luce monstranda; quando Petri gladius in vaginam revocatur Christo; et ostenditur non debuisse de vagina eximi nec pro Christo. Legimus tamen non solum, quod ceciderunt Judæi Paulum apostolum, verum etiam quod ceciderunt et Græci pro Paulo apostolo Sosthenem Judæum: nonne similitudo facti quasi utrosque conjungit, et tamen eos causæ dissimilitudo discernit? Nempe

vestra contra morem nostrum a nobis, non nobis, sed sibi et vobis detenta est, cum tali circumventione, imo utili subventione, ut fratri pro arctioris vitæ desiderio, et pro fratris reditu vestræ tandem nihilominus voluntati satisfactum sit. Hæc autem dico non ut nostram erga vos in hoc velim commendare benevolentiam, quam per quidquid facere possum, vix sufficerem, sicut est, demonstrare: sed ut certum nunc habeatis, quod et ante vobis dixisse me memini, quia sæpe inquietos animos, quibus sua, in qua sunt, vita non sufficit, districtior experta compescit. Consilium nostrum super ipso fratre reconciliato velle vos scripsistis audire: sed non putavi necesse fore, cum paratus veniat non suam, ut solet, a vobis extorquere, sed vestræ, ut decet, in omnibus voluntati acquiescere. Difficultatem ingressus, quam valde timet, pro ipso et cum ipso supplicamus pie temperari, et aliquando mitius cum eo agi, quam cum cæteris solet fugitivis. In similibus enim factis (253) causa dissimilis simile recusat iudicium. Multum quippe differunt a se, qui timore aut odio religionis de monasterio fugit, et qui ejusdem amore et desiderio transit ad aliud.

AD GUILLELMUM ABBATEM S. THEODERICI.

Hic inseritur ab aliis Epistola ad Guillelmum Sancti Theoderici abbatem, quam vice Præfationis Apologiae ad eundem scriptæ prælixam vide tomo II.

EPISTOLA LXXXV.

AD EUMDEM GUILLELMUM (254).

Suaviter perstringit Guillelmum, conquerentem sibi a Bernardo paribus amoris officiis non responderi.

Domno abbati GUILLELMO, frater BERNARDUS, charitatem de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta (255).

1. Si nemo scit quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui ipso est (I Cor. ii, 11); si sola in facie videt homo, quia solus Deus intuetur eor (I Reg. xvi, 7), miror, nec satis mirari possum, quomodo, quæve ratione sic tuam atque meam ad invicem dilectionem pensare et distinguere potuisti, quatenus non solum de proprio,

Deus proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: nempe de Filio ipso dicitur, *Qui me dilexit, et tradidit semetipsum pro me*: nempe et de Juda dicitur, quod introierit in eum Satanæ, ut traderet Christum. Cum ergo et Pater tradiderit Filium suum, et ipse Christus corpus suum, et Judas Dominum suum; cur in hac traditione Deus est pius, et homo reus, nisi quia in re una quam fecerunt, causa non una est ob quam fecerunt? Et post inducta plura exempla, tandem subjungit: *Discamus in similitudine operum, discernere animos operantium.* Ita S. Augustinus, epist. 93. n. 6, 7.

(253) Nicolaum vocat Bernardus ipse in Apologia ad Guillelmum, n. 4.

(254) Scripta circa annum 1125. Venerabilis Guillelmi, sancti Bernardi quondam deliciae, ex urbe Leodiensi nobili genere ortus, Remos studiorum causa missus cum alio nobili adolescente, nomine Simone (quem Majoris-Monasterii codex manu scriptus plures Bernardi complectens epistolas, ipsius Guillelmi).

(255) Inscriptio ex codice Corbeiensi. Ipsius Guillelmi fratrem fuisse testatur, spretis mundi deliciis in Sancti Nicasii Remensis asceterium, regularis observantiæ tunc temporis fama celebre, cum

sed et de alieno sententiam corde proferres. Error siquidem est humanæ mentis, non modo bonum putare malum, et malum bonum, aut verum falsum, et e converso: sed etiam certa recipere pro dubiis, dubia pro certis. Forte verum est quod dicis, minus scilicet a me amari **SS** te, quam me diligis: sed certe certus sum, certum non esse tibi. Quomodo ergo pro certo affirmas, de quo certum est quia certus minime sis? Mirum! Paulus se suo iudicio non credit, *sed neque, inquit, me ipsum iudico* (I Cor. IV, 3). Petrus luget suam qua se fefellerat præsumptionem, cum de suo loqueretur, dicens: *Etsi oportuerit me mori tecum, non te negabo* (Matth. XXVI, 35). Discipuli de prodicione Domini, nec in suis fidentes conscientis, singuli respondebant: *Nunquid ego sum Domine?* (Ibid.) David suam de se ignorantiam fatetur orans et clamans: *Et ignorantias meas ne memineris* (Psal. XXXIV, 7). Tu vero nescio qua fiducia, non solum de tuo, sed et de meo corde tam aperte declamas: « Ut plus amans, » inquit, « minus diligar. »

illo se recepit: ubi peracto felicibus auspiciis tirocinio, cum uterque virtutum laude excelleret, ille abbatie Sancti-Nicolai de Salto diocesis Laudunensis, Guillelmus vero in locum Gaufridi, ad Sanctum-Medardum Suesionensem translatus, monasterio Sancti Theoderici prope Remos præfectus est anno 1120. Cum autem Bernardi fama sanctitatis sese undique diffunderet, plurimosque ad sui contemplationem et admirationem alliceret; Guillelmus noster, tum privatus apud Sanctum-Nicasium, audita ægritudine, qua Vir sanctus non multo post a sua ordinatione correptus est, cum quodam abbate eum invisit: quocum aliquandiu conversatus, fibulam constrinxit arctissimam illius necessitudinis, qua sese postea mutuo complexi sunt « Tanta enim Guillelmus affectus est suavitate circa Bernardum, tantoque desiderio in pauperate illa et simplicitate cohabitandi ei, ut si optio illa die sibi data fuisset, nihil tam optasset, quam ibi semper cum eo manere ad serviendum ei. » S. Bernardi Vitæ libro I, cap. 7. Hinc proficisceretur sensus ille doloris, quo calumnias Bernardo impactas iniquius ferens, eum ipsum ad sese purgandum adversus Cluniacensium querelas induxit, eleganti Apologia ad se scripta, quam vide tomo II et ibid. notas. Verum nec has etiam Guillelmi in Bernardum amor passus est angustias: imo pastoralis sarcinæ pertæsus, et Bernardi consuetudinis cupidissimus, cum sæpius a Claræ Vallis ingressu repulsus fuisset, ut etiam patet ex hac epistola, tandem abdicata prefectura in cœnobium Signiacense ordinis Cisterciensis diocesis Remensis se contulit sub annum 1135, siquidem annos quatuordecim et menses quinque abbatem apud Sanctum Theodericum egisse testatur ejusdem monasterii abbatum Catalogus manuscriptus, cui suffragatur charta quædam cœnobii Sancti-Nicasii Remensis, in qua Ramaldus Remorum archiepiscopus res a Joranno abbate acquisitas confirmat anno 1135, teste Helino Sancti-Theoderici abbate, qui ex priori Sancti-Amandi Guillelmo successus est. Guillelmus vero, Signiaci stabilitatem professus anno circiter 1135, cum aliquot annos in summa animi demissione ac modestia, jugique rerum celestium contemplatione (quam « quotidianum ejus exercitium » vocat Chronicon manuscriptum Signiacense) exegisset; ad superos translatus est circa annum 1150, certe post annum 1144, cum epistola ad fratres de Monte-Dei, cujus est auctor, nuncupata sit Haimoni priori, qui isto anno Gaufrido primo priori successit: at vero

2. Hæc quippe sunt verba tua, quæ nollem fuisse tua, quia nescio si sunt vera. Sed et tu, si scis, unde scis? unde, inquam, probasti magis nos a te diligi, quam te a nobis? An ex hoc quod in tuis litteris subjunxisti, quia videlicet qui vadunt et veniunt per te de nostris, nullum tibi a nobis deferunt momentum gratiæ vel amoris? Quod vero monumentum, quod amoris experimentum a nobis requiris? Nunquid forte scrupulum movet tibi, quod ad plura jam tua ad nos scripta, necdum vel semel rescripti (256)? Sed quando ego maturitate sapientiæ tuæ delectari posse putarem scriptitationibus imperitiæ meæ? Sciebam enim qui dixit: *Filioli, non diligamus verbo neque lingua, sed opere et veritate* (I Joan. III, 18). Quando vero unquam opere meo opus tibi fuit, et defuit? O scrutans renes et corda Deus! qui unus sol justitiæ diversa servorum tuorum corda diversis gratiis, velut radii, illustras; quod diligam illum ex dono tuo, et suo merito, tu scis, et ego sentio: quatenus autem diligam, tu scis, ego nescio, Tu, inquam, Domine, ante S. Bernardi obitum, a quo statim Ernaldus librum ejus Vitæ secundum, mortuo Guillelmo, aggressus est, ut ex notis ad epistolam 310 intelliges. De Guillelmi obitu ita scribit Chronicon Signiacense: « Cursum vitæ suæ sancto fine complens obdormivit in Domino. Corpus ejus in claustrum juxta introitum capituli traditum est sepulturæ: » postmodum vero, nempe octogesimo post mortem anno, Egidius Signiaci abbas nonus « ossa D. Guillelmi, » pergit idem Chronicon, « abbatibus Sancti-Theoderici, Arnulfi abbatibus Sancti-Nicasii » (in Catalogo Abbatum Sancti-Nicasii dicitur simpliciter monachus), « et Gerardi abbatibus Florinensis » (quos Signiaci Guillelmus conversionis socios habuerat) « de tumulis, in quibus usque ad illud tempus jacuerant, levavit, et eadem intra murum oratorii, et juxta introitum ecclesiæ a parte claustrum in quadam theca cum honore debito collocavit. » Hæc quidem de Guillelmo fuisse, sed non otiose fortassis. Quem quanti Bernardus fecerit, quamque non impari sit prosecutus affectu, ex ipsius epistolis innotescit: maxime ex epistola 85, in qua Guillelmo amice expostulanti, quod multum diligens, minus a Bernardo amaretur, eleganti et Christiana omnino responsione facit satis: sed et ex epistola 88 ad Ogerium scripta, ubi arrepta ex improviso Guillelmi mentione, in hæc verba prorumpit: « Sed heu! in quanta sermonis angustia mentio se ingressit de tali viro: ne liceat, ut dignum erat, in tam dulcissima nobis memoria aliquandiu immorari, quoniam jamjamque desiderat epistola finem? » Porro tantum ejus etiam probavit eruditionem et doctrinam, ut librum De gratia et libero arbitrio, Guillelmo nuncupatum, ipsius censure subjecerit; et Lucæ Cuissiacensi, de quibusdam difficultatibus se consulenti responderit (epist. 79), mirari se, cur Guillelmo prætermissis, suum expectasset suffragium. Certe viri doctrinam et pietatem spirant et loquuntur egregia illius monumenta, in primis vero diserta illa et plane aurea ad fratres de Monte-Dei epistola, ultimus (si forte librum primum Vitæ S. Bernardi excipias) Guillelmi fetus: ubi cum suarum lucubrationum catalogum in præfatione, quam tomo quinto hic integram exhibemus, instruat, nihil est quod iis amplius immoremur. Plura de eo in Admonitione ad epistolam ad Fratres de Monte-Dei, tomo quinto, et in tomo tertio Bibliothecæ Patrum Cisterciensium.

(256) Hæc ergo prima est Bernardi ad Guillelmum epistola, quæ proinde sub annum 1125 scripta est.

qui dedisti, scis quantum dedisti vel illi ime, vel mihi illum amare. Et quomodo aliquis nostrum, cui tu non dixisti, audeat dicere, « Plus amans, minus diligor: » nisi forte qui jam in lumine tuo videat lumen suum, id est, in lumine tuæ veritatis agnoscat quanto ardeat igne charitatis?

3. Ego autem, Domine, interim contentus videre in lumine tuo tenebras meas, quoadusque visites sedentem in tenebris et umbra mortis, et per te revelentur cogitationes cordium, et manifesta fiant abscondita tenebrarum, fugatisque tenebris jam non videatur in lumine tuo nisi lumen: sentio quidem de munere tuo quod eum diligam; sed necdum video in lumine tuo, si vel satis diligam. Neque enim scio si jam pervenerim ad illam, qua nemo majorem habet, dilectionem, ut animam suam ponat quis pro amieis suis. Nam quis gloriabitur castum se habere cor, nedum perfectum? O Domine, qui illuminas lucernam meam, qui jam video et horreo tenebras meas: Deus meus, illumina ipsas quoque tenebras meas, ut videam et gaudeam ordinatam in me charitatem, sciens et diligens quæ diligenda sunt; et quantum, et ad quid diligenda sunt; me quoque noluus diligi nisi in te, et quantum diligendus sum, Væ etenim mihi, si (quod valde vereor) aut ego plus ab illo quam merui, aut ille a me minus quam dignus sit, diligatur. Verumtamen si meliores magis diligendi sunt (sunt autem meliores, qui magis diligunt): quid aliud dixerim, quam illum plus me diligere, quem meliorem esse non dubito; me vero minus illum quam debeo, quia minus valeo?

4. Sed quanto in te (tibi, pater, dico) major est charitas, tanto minus contemnenda est a te nostra possibilitas, quia, etsi plus diligis, quoniam plus vales; non tamen plus diligis quam vales. Nos autem etsi minus diligimus quam debemus, diligimus tamen quantum valemus: tantum autem valemus, quantum accepimus. Trahe nos post te, ut te apprehendamus et tecum amplius accipiamus, unde largius diligamus. Quid ergo tu niteris nos apprehendere, et quereris non posse? quos apprehendisti, si attendisti; et adhuc facere poteris, cum volueris, quales quidem sumus, non quales sperabas. Nescio quippe quid aliud intueris in nobis, quod non habemus; et sequeris pro nobis, quod non sumus. Ideoque non consequeris, quia non sufficimus: et ut denique in epistola tua juste causaris, Deus tibi in nobis, non nos defecimus. Nunc vero si talia placeant, qualia modo nugatus sum, mandato, et adjiciam: ut cum obediero, præsumptionis non timeam notam. Præfatiunculam (257) quam tibi mitti jussisti, non habui modo ad manum: neque enim adhuc dictaveram,

(257) Epistola scilicet quæ præfigitur Apologiæ ad eundem Guillelmum, quæ hinc epistolæ in plerisque præmittitur manu-criptis. Confer epistolam 88, n. 3, et alias ad Guillelmum.

(258) Scripta circa annum 1130.

(259) Cisterciensium, ut puto, exemplo, quorum omnia monasteria beatissimæ Virgini dedicata sunt, Domina nostra vocari cœpit. Hinc Petrus Cellensis

quia nec necessariam esse putabam. Quidquid ve tibi, vel amicis tuis recte vis; qui dedit velle, det et perficere pro bona voluntate, omni mihi amicitia jure colende, pie ac reverentissime pater.

EPISTOLA LXXXVI (258).

AD EUMDEM.

Monachum fugitivum dure increpatum et increpandum remittit. Ipse vero Guillelmo, mutationem aut vitam privatam meditati, perseverare suadet.

Frater BERNARDUS de Clara-Valle, suo illi quod suo.

1. Hanc mihi tu salutationis formulam tradidisti, scribendo, « Suus ille quod suus. » Accipe quod tuum est, et agnosce usurpationem unanimatis esse iudicium, et cum quo est mihi commune verbum, animum non distare. Jam ad tuas litteras breviter pro tempore respondendum est: quæ cum mihi in manus venerunt, Natalis Domine nostræ (259) dies festus illuxerat, cujus me totum jure sibi devotio vindicans, nihil aliud cogitare sinebat. Sed et nuntius repedare festinans, vix usque in crastinum, ut hæc jam festo exoccupatus qualiacunque rescriberem, expectavit. Fugitivum itaque fratrem dure a me, utpote durum corde, increpatum, nihil melius interim potui, quam ad locum remittere unde fugerat [al. exierat]: quippe quem juxta nostras consuetudines domi absque consensu abbatum sui retinere non debui. Oportet autem a te eum similiter asperere increpari, et ad humilem provocari satisfactionem; deinde tuis confortari litteris, ad abbatem pro eo directis.

2. De infirmitate nostra nihil certius modo sciscitanti tibi indicare possum, nisi quod infirmus, et fui et sum; nec minus solito, nec multum plus. Quod vero non misi quem missurus eram, causa est, plus me animarum scandalum, quam unius corporis periculum timuisse. Jam ne quid horum, de quibus mandasti, omnino prætermittam, venio etiam ad te. Velle te audire scripsisti, quid te ego (tanquam qui omnia tua norim) facere velim. Sed hoc nisi fallor, si modo dicerem, nec tu posses, nec ego consulerem. Volo enim et ipse quod te velle de te jam olim non latet me (260). Cæterum mea atque tua æque, ut æquum est, voluntate postposita, magis quod velle Deum de te puto, et mihi ut tibi suadeam, tutum duco; et tibi si persuadeam, non incommodum. Tene itaque meo consilio quod tenes, mane in quo es, et stude prodesse quibus præes; nec præesse refuge, dum prodesse potes: quia væ quidem tibi si præes, et non prodes; sed væ gravius, si quia præesse metuis, prodesse refugis.

de Bernardo, in libro VI, epistola 25: « Alumnus enim familiarissimus fuit domine nostræ, cui non unam tantum basilicam, sed totius ordinis Cisterciensis basilicam dedicavit. »

(260) Cupiebat nimirum Guillelmus abdicata abbatibus dignitate se recipere ad Claram-Vallem: sed, Bernardo non sinente, Signiacum secessit, ut dictum est supra, in nota ad epistolam 85.

90 EPISTOLA LXXXVII.

AD OGERIUM CANONICUM REGULAREM (261).

Improbatur abdicatio curæ pastoralis etsi piæ quietis amore factam. Instruit nihilominus, quomodo deinceps privatus in canobio vivere debeat.

Totis visceribus charitatis amplectendo fratri OGERIO canonico, frater BERNARDUS monachus, sed peccator, digne Deo conversari usque in finem.

1. Si tibi ad tuas litteras tardius videor rescripsisse, noveris potius opportunitatem nuntii defuisse. Quas enim nunc primum legis, jamdudum crede dictatas: sed, ut dixi, propter latoris inopiam tardavi mittere, quod scribere non tardavi. Legi itaque in tuis litteris, te illam, quam graviter ferebas, curæ pastoralis sarcinam deposuisse, licentia siquidem ab episcopo vix impetrata, imo extorta tua importunitate: et hoc non aliter, nisi ut in ejus episcopatu, quocumque alibi manens, ab ejus subjectione non recederes. Tu vero cum tibi hoc non placeret, archiepiscopum adiens, et ab ipso tanquam superiori auctoritate securitatem accipiens, ad priorem locum, et ad tuam abbatem reversus es. Ubi qualiter post hæc vivere debeas, a me doceri flagitas, egregio utique doctore et magistro incomparabili, qui cum cœpero docere quod nescio, vel tunc incipiet sciri quam nihil scio. Itane lanam querit ovis a capra, aquam molendinum a furno, verbum sapiens a stulto? Præterea per totam seriem litterarum attollens me supra me multum de me laudabilia intermiscet: quorum quia ipse mihi conscius non sum; e tuæ hæc benevolentia adscribo, et ignosco igno-

(261) Scripta circa annum 1126. — Hujusmodi titulum plerique calumniantur aut rident quod verba synonyma seu idem significantia, etsi diverso idiomate, frustra congeminet: quasi canonici alii sint quam regulares; sive quasi regulares alii sint, et alii irregulares. Sed vide Joannem Baptistam Signinum, libro De Ord. Canon. cap. 2; et Navarr. Com. 4 De Regul. ad cap. 42 *Cui portio Deus*, q. 1, ubi docet non omnem verborum geminationem censendam esse battologiam. Nam et apud jurisperitos ejusdem clausulæ vel dictionis geminatio plurimum operatur. V. I. *Baptista*, § ad Senatuscons. Trebell. Adde quod et geminatio ejusdem verbi apud Hebræos singularem habet vim, et emphasim intendendi vel augendi id quod dicitur: Psal. LXXXVI, 5, *Homo et homo natus est in ea*, id est, multi homines; Psal. LXVII, 13, *Rex virtutum dilecti, dilecti*, id est dilectissimi, et alibi sæpe. Vide Genebr. locis citatis. Porro ejus locis abbas fuerit Ogerius, discimus ex Historia Restaurationis monasterii Sancti-Martini Tornacensis, auctore Hermanno monacho Tornacensi, ubi Oggerus religiosus canonicus de Monte-Sancti-Eligii prope Atrebatum, a Simone episcopo Tornacum evocatus memoratur, ut ecclesiæ Sancti-Medardi præset; ibique « super planitiem Scaldi fluminis ecclesiam lapideam in honorem S. Nicolai cum officinis congruentibus construxisse, pluresque tam clericos, quam laicos, necnon et mulieres ibidem congregasse. ipamque abbatiam appellari fecisse Sancti Nicolai de Prato. » Hæc in Spicilegii tomo II, pag. 469. Novæ ecclesiæ dedicatio facta est anno 1125. Similiter Ogerium primum præsidem fuisse Sancti-Nicolai Pratensis ad Tornacum Nerviorum, testatur Picardus ex schedis Dionysii Villarii canonici et cancellarii Tornacensis.

rantia. Tu enim vides in facie, Deus autem in corde: sub cuius tremendo aspectu si sollicitè me circumspicio, certum est quod eo ipse mihi notior sum quam tibi, quò propinquior. Ideoque magis crede mihi de me videnti me, quam tibi opinanti de me quod non vides in me. Quod si quid forte a me audisti quod posset prodesse tibi, gratias Deo age, in cuius manu sumus nos et sermones nostri.

2. Satisfacis etiam mihi pro eo, quod consilium meum non tenueris, confortantis te et momentis animo non frangi, pusillanimitate non vinci, sed portare patienter onus impositum, quod semel susceptum deponere non licebat: de qua re ipse mihi, sicut postulas, satisfacio pro te. Agnosces siquidem sapientia meæ siccitatem, imo insipientia meæ semper suspectam habens temeritatem; cum non fit quod fieri laudo, nec audeo, nec debeo indignari, desiderans quemque consultius agere, quam a me acceperit. Quoties vero mea sententia eligitur ac tenetur, gravi, fateor, onere me premi sentio, rei finem semper pavidus et nunquam securus exspectans. Videris tu tamen, si consulte meum de hac re consilium mutaveris (262). Viderint hi quorum saniori, si quorum tamen, super hoc fretus es consilio, si rationabiliter egeris. Viderint, inquam, si liceat Christiano injunctam sibi dimittere obedientiam ante mortem, cum Christus factus sit obediens Patri usque ad mortem. Etiam, inquis, per licentiam: nam quæsi eam ab episcopo, et accepi. Bene, licentiam quidem quæsiisti, sed quomodo non licebat; ac per hoc non accepisti, sed extorsisti. Extorta

(262) Suaserat Bernardus ne renuntiaret curæ pastorali, etiam amore quietis propriæ. Hinc jam improbat factum Ogerii, huic consilio non parentis: et quamvis licentiam ab episcopo acceperit, eum tamen non esse securum, ut quæ extorta sit, et violentia potius dicenda sit: additque divinæ eum ordinationi resistere, ut qui promotus a Deo, sese dejiciat, aliaque plura in eandem sententiam. Hinc ergo oritur gravis quæstio: An non liceat renuntiare curæ pastorali et sese subducere turbis et negotiis, ad quietius vacandum Deo et saluti propriæ? Augent quæstionis difficultatem tam multa sanctorum virorum exempla, quod id fecisse novimus. Inter minores quidem prælatos plurimi fuerunt, sed nec pauci episcoporum, cardinalium, imo et pontificum nonnulli. Bruno III comes de Atena, Coloniensis præsul, abdicato pontificatu, ad monasterium Veteris-Montis ordinis Cisterciensis secessit anno 1149. Eskilus Lundensis in Dania archiepiscopus, in Clara-Valle vitæ se privatae dedit. Petrus Damiani ex monacho Benedictino cardinalis et episcopus Ostiensis, postquam pro ratione officii et dignitatis causam Ecclesiæ annis aliquot strepente et mira constantia gessisset, amore solitudinis et quietis in cellam reversus, vitam cum fratribus in tranquillitate deinceps exegit: sed redargutus a summo pontifice, cur publicam curam salutis privatae, vir utilis et idoneus posthaberet. De quo illud memorabile, quod injunctam ob repudiatum episcopatum a pontifice centum annorum penitentiam (qua nempe jubebatur in dies ad Psalmi L recitationem disciplinam facere, idque centum annis, si tot viveret) unius anni spatium, integram compleverit. Ita alias legisse memini. Vide Operum ejus tomum I, epist. 10; seu, juxta novam editionem, tomum III, Opusc. 20, ad Alexandrum ponti-

autem seu coacta licentia, licentia non est, sed violentia. Quod ergo tua importunitate victus 91 episcopus fecit invitus, non fuit absolvere, sed abrumper.

3. Congratulor quidem tibi, quod sis exoneratus: sed vereor ne Deus a te, quantum in te est, exoneratus sit; cuius procul dubio ordinationi resistis, dum promotus ab illo tu te dejicis. Quod si excusans paupertatis præteritis necessitatem; necessitas parit coronam: si difficultatem, si impossibilitatem; omnia possibilia sunt credenti. Sed responde quod verus est, quia scilicet placuit tibi magis quies tua, quam utilitas aliena. Nec mirum: placet fateor et mihi, quod hæc quies placeat tibi, si tamen non nimis. Quodcumque autem bonum ita placet, ut si recte fieri non possit, placeat tamen fieri eo etiam modo quo fas non est, nimis est: ac per hoc jam quia bene non fit, non est bonum. Scriptum est enim: *Si recte offers, et non recte dividis, peccasti* (Gen. iv, 7, sec. LXX). Aut ergo oportuit te gregem dominicum minime servandum suscipere, aut susceptum nequaquam relinquere, juxta illud: *Alligatus uxori? noli querere solutionem* (1 Cor. vii, 27).

4. Sed ad quid nitor his ratiocinationibus? Nunquid suadeo tibi redire ad onus regiminis, cum jam non pateat locus recuperationis? aut desperare te intendo, quasi qui te tali ligaveris culpa, quam jam solvere non possis? Absit! sed tantum nolo te illud, tanquam nullum vel parvum malum, negligere; imo semper timere, semper poenitere, semper securum non esse, sicut scriptum est: *Beatus homo qui semper est pavidus* (Prov. xxviii, 14). Vides certe quem timorem tibi incutere nitor, non qui tibi sit laqueus desperationis, sed qui spem acquirat beatitudinis. Est siquidem timor inutilis, tristis, crudelis, qui veniam, quia non querit, non consequitur. Est et timor pius, humilis, fructuosus, qui cuilibet, quantumlibet peccatori, facile misericordiam promeretur. Talis timor generat, nutrit, et servat humilitatem, sed mansuetudinem, sed patientiam, sed longanimitatem. Quem non delectet tam incluta proles? Alterius vero misera soboles est pertinacia, immoderata tristitia, rancor, horror, contemptus et desperatio. Non hoc ergo qui desperationem, sed illo qui generat spem, timens ne non timeres, vel illo qui generat spem, timens ne non timeres, vel parum timeres, tuam tibi culpam sic rememorandam esse putavi.

5. Est etiam adhuc, quod magis timeo tibi, ne forte, sicut de quibusdam scriptum est, quod *latan-*

ficum et Hildebrandum cardinalem qui postea factus pontifex nomine Gregor. VII, ubi se purgat ob dimissum episcopatum, et factum suum, improbatum a pontifice et cardinali, plurimis adductis exemplis tuetur. Sed si legibus potius quam exemplis judicandum est, uti jurisconsultus ait, vide Augustinum, epist. 84, ad Eudoxium; Liberium papam, epist. ad omnes episcopos: Leonem I; epist. 32, ad Rusticum Narbonensem; Innocentium III, ad episcopum Arelatensem, et de Regular. cap. *Licet*; Bellarminum, ad Henricum a Lotharingia episcopum

tur cum malefecerint, et exultant in rebus pessimis (Prov. ii, 14); tu quoque deceptus, non solum hoc putes culpam non esse, sed insuper (quod absit) in corde tuo glorieris, te magnum aliquid, et quod a paucis solet fieri, fecisse: dum qui emancipatus etiam aliis præeras, contemnens prælationem rursus subdi prælato malueris. Falsa humilitas, veram inducens superbiam in cor talia cogitantis. Quid namque superbius, quam spontaneæ et tanquam liberæ ascribere voluntati, quod vel cogit necessitatis vis, vel pusillanimitatis infirmitas? Quod si nec labore victus, nec necessitate compulsus, sed volens hoc fecisti; nihil hoc quoque superbius. Dei quippe consilio tuum prætulisti, magis eligens tibi quiescere, quam ejus operi deservire, ad quod te ipse assumpserat. Si ergo unde Deum contempsisti, inde ad majorem ejus gloriaris contemptum, non est bona gloriatio tua. Sed cave gloriationem, tolle et securitatem: quatenus utiliter semper sollicitus sis, semper humiliter pavidus, non illo scilicet timore, qui, sicut jam dixi, provocat iram, sed illo qui mitigat.

6. Qui horribilis timor si quando terrendo tuum pulsaverit animum, tacite suggerens tuum obsequium Deo esse non posse acceptum, et quod tua sit infructuosa poenitentia, quia videlicet unde Deus a te offensus est, per te emendari non potest: ne ad momentum quidem recipias, sed fidenter responde et dic, Male quidem egi, sed factum est, et jam non potest non fieri. Quis scit si hoc mihi Deus expedire providerit, et de malo meo ipse qui bonus est, bonum mihi operari voluerit? Malum ergo puniat quod ego feci, 92 bonum autem maneat quod ipse providit. Nostris quippe inordinatis seu voluntatibus, seu actionibus novit bonitas Dei uti, semper quidem recte in sui ordinis pulchritudinem; sæpe etiam pie in nostram utilitatem. O clementissima circa filios Adam divinæ pietatis recordatio! quæ sua non desinit largiri beneficia, non solum ubi nullum invenit meritum, sed plerumque etiam ubi totum videt contrarium. Sed ad te redeamus. Secundum ergo duos timores qui supra distincti sunt, volo te timere, et non timere; præsumere, et non præsumere. Timere, ut poeniteas; non timere, ut præsumas: porro præsumere, ne diffidas; non præsumere, ne torpescas.

7. Agnosce, frater, quantum de te confisus sum, qui te tam acriter increpare; tuum factum, nec mihi satis probatum, tam audacter dijudicare non dubitaverim, cum id forsitan rationabilius a te actum fuerit, quam mihi hucusque notum sit. Neque

Virdunensem; S. Gregorium, De cura past. lib. i, cap. 5 sqq. Petrum Blesensem, epist. 44 et 101, S. Thomam, 2.2: q. 85; Gillebertum de Hoylandia, elegantissima epistola ad Ogerium (an forte eundem, ad quem est præsens Bernardi epistola? certe utriusque epistolæ et inscriptione et argumento conveniunt) quam habes hic tomo V. Item vide Tubas nostras disciplinæ eccles. pag. 521; Claudium Es-pencæum, lib. iii Digress. in Epistola I ad Timotheum.

enim tu in tuis litteris fortasse rationes omnes illas, quibus excusari posset hoc factum, ponere voluisti, vel propter tuam humilitatem, vel propter litterarum brevitatem. De re ergo quam plene non novi, suspensam relinquens sententiam, unum quod fecisti ir retractabiliter laudo, quod videlicet deposito jugo regiminis, sine jugo tamen esse noluisti: sed amicam repetens disciplinam, de magistro fieri denuo discipulus non erubuisti. Nam cum pastoralis vinculo solutus posses tui remanere juris: siquidem promotio abbatis, emancipatio filii est (263): tu tamen hac potestate tui non utens, sicut aliis dominari renueras, sic tibi quoque præesse timuisti: quique ut magister esses aliorum, minus te iudicabas idoneum; nec te quidem tibi credens, tuus fieri discipulus contempsisti. Et merito: quia qui se sibi magistrum constituit, stulto se discipulum subdit (264). Et quidem quid alii de se sentiant, ignoro: ego de me expertus sum [al. sentio] quod dico: et facilius imperare, et securius possum præesse aliis multis, quam soli mihi. Prudens ergo humilitas humilisque prudentia fuit, quod nequaquam credens ad salutem te posse sufficere tibi, alieno potius arbitrio deinceps vivere proposuisti.

8. Laudo etiam, quod non novum vel magistrura, vel locum requisisti, sed ad claustrum de quo exieris, et ad patrem sub quo profeceras, familiariter redisti. Rectius quippe fuit ut domus quæ te nutrit, sed pro fraterna charitate dimiserat, exoccupatum reciperet, quam de ejus desolatione aliena gauderet. Quod tamen in hoc episcopi licentiam non habueris, nolo ut negligenter ducas: sed aut per te, aut per mediam personam, quantum in te est, satisfacere non differas. Post hæc conversare simpliciter inter fratres, devotus Deo, magistro subditus, senioribus obediens, junioribus contemperans [al. obtemperans]. Angelis placens, verbo utilis, humilis corde, mansuetus ad omnes. Cave autem, ne, quia olim in honore positus fuisti, etiam nunc te putes præ cæteris honorandum: sed magis humilem omnibus exhibeas, tanquam de cæteris unum. Nec enim dignum est ut inde exigas honorem, unde refugis laborem.

9. Potest hinc etiam nasci aliud periculum, ad quod te præmonitum et præmunitum esse volo. Nam sicut omnes ita mutabiles sumus, ut plerumque quod heri volebamus, hodie recusemus; et quod

(263) Nimirum qui ex monacho fit abbas, eximitur a jure et subjectione sui abbatis.

(264) Argutum et sapiens sancti Bernardi dictum. Nam φιλαυτία seu amor sui ipsius, magnus errorum artifex, in causis propriis fere mentem et oculos homini surripit: facitque adeo illum stultescere, et verum de rebus iudicium amittere, ita ut qui aliis non raro recte norunt consulere, in propriis fœde cæcutiant, imo desipiant, seseque misere decipiant. Porro in via vitæ spiritualis seu religiosæ sine duce velle procedere, res plena discriminis est, ut passim sancti Patres et ascetici scriptores ostendunt. Ad August. Prol. lib. De doctrina Christ. Basil. Constit. Mon. cap. 23, et Quæst. Brev. n. 301; Gregor

hodie nolumus, cras desideremus: sic quandoque diabolo suggerente poterit contingere, ut ex memoria relictis honoris tui animum pulset cupiditas; ita ut omnia quæ viriliter contempsisti, pueriliter desiderare incipias. Dulcescent animo quæ prius amara fuerunt, sublimitas loci, domus cura, rerum dispensatio, obsequia famulorum, libertas tui, potestas in alios; in tantum ut prope reliquisse te pœniteat, quod prius tenere gravabat: cui pessimæ tentationi si vel ad horam (quod absit) assensum præbueris, non mediocre damnum incurres tuæ conversionis.

10. En tota illius elegantissimi et eloquentissimi doctoris sapientia, a quo doceri de tam longinquo postulasti: en illud expectatum ac desideratum eulogium, quod audire tantopere studuisti: hæc summa nostræ eruditionis. An adhuc aliquid magnum expectas? totum audisti. Quid amplius requiris? exhaustus est fons, et tu quæris aquam in sicco? Exemplo illius evangelicæ viduæ, de paupertate mea totum quod habui, misi (Luc. xxi, 2-4). Quid verecundaris? quid vultum dimittis? Tu me coegisti. Sermonem quæstisti; sermonem habes. Sermonem, inquam, habes jam satis longum, sed mutum; verbis plenum, sensibus vacuum: non quo, ut petieras, in corde tua charitas ordinetur, sed quo me insecitia publicetur. Nam unde jam poterit excusari? Possem forsitan dicere, quod febre tertiana laborans, quo pro officio meo curis occupatus hæc dietaverim, cum scriptum sit: Sapientiam scribe in otio (Eccli. xxxviii, 25). Sed hæc recte prætenderem, si grande aliquod atque operosum opus aggressus fuisset. Nunc autem in tantillo opusculo, ut occasionebus me non excuse, nihil horum certius prætere posse, quam, ut sæpe jam dixi, scientiæ paupertatem.

11. Sed habeo nonnullam mæ confusionis consolationem. Nam etsi non feci ut petieras, si non misi quod speraveras; agnoscis certe quia volui. Sufficiet autem voluntas, ubi deesse vides facultatem explendi. Denique etsi tibi nullam conferat utilitatem, vel mihi proficiet ad humilitatem. Stultus quippe dum non loquitur, sapiens putatur (Prov. xvii, 28): nam quod non loquitur, non sensus inopia, sed humilitatis esse custodia creditur. Ego itaque si adhuc siluissem, sapiens dicerer, sed non essem. Nunc autem alii insipientem me ridebunt, alii subsannabunt

Nyssen. lib. De Virg. Hieron. epist. 4, ad Rusticum; Greg. Magn. lib. I Dial. cap. 1, et lib. II, in librum I Reg. Cassianum, Collat. 2, capp. 11, 15; S. Dorothei. Serm. 5; Vincent. Ferrer. tract. De Vita spir. cap. 4; Turrecrem. tract. 9 in Reg. S. Benedicti; S. Bonav. lib. De Sex Alis; Alphons. Rodrig. in p. Exercit. tract. 7, cap. 2-4; Ludov. de Ponte, p. II. Duc. spir. tract. 4, cap. 2, et p. I, De Perf. Chr. tract. 2, cap. 9; Rossignol. De Discipl. Perf. lib. I, cap. 1; Hier. Plat. De Bon. Stat. rel. lib. I, cap. 24; Jacob. Alv. de Paz. De Vita spir. tomo I, lib. v, capp. 12, 13; denique Julium Nigrum. in Tract. ascet. tract. 1.

idiotam, alii præsumptori indignabuntur. Putasne parum hoc mihi conferat religionis emolumentum, cum humilitas, ad quam utique ducit humiliatio, totius sit spiritualis fabricæ fundamentum? Siquidem humiliatio via est ad humilitatem, sicut patientia ad pacem, sicut lectio ad scientiam. Si virtutem appetis humilitatis, viam non refugas humiliationis. Nam si non pateris humiliari, non poteris ad humilitatem provehi. Prodest itaque mihi meam insipientiam sciri, et a scientibus [al., sapientibus] jure confundi, cui sæpe contigit a nescientibus injuste laudari. Terret me Apostolus, qui et ipse territus dicit: Parco autem, ne quis me existimet supra id quod videt in me, aut audit aliquid ex me (II Cor. xii, 6). Quam pulchre dixit, parco. Non parit sibi arrogans, non parit sibi superbus, non cupidus vanæ gloriæ, et jactator actuum suorum, qui vel sibi arrogat quod est, vel mentitur de se quod non est. Solus qui vere humilis est, parit animæ suæ: qui ne putetur, quod non est, semper quantum in se est, vult nesciri quod est.

12. Grande revera periculum, audire quemquam de se supra quam sentit in se. Quis dabit mihi apud homines tantum de veris digne humiliari, quantum vel de falsis datum est indigne exaltari? Illam mihi vocem propheticam jure assumerem: Exaltatus autem, humiliatus sum et conturbatus (Psal. lxxxvii, 16); et illud: Ludam, et vilior fiam (II Reg. vi, 22). Ludam scilicet ut illudar. Bonus ludus, quo Michol irascitur, et Deus delectatur. Bonus ludus, qui hominibus quidem ridiculum, sed Angelis pulcherrimum spectaculum præbet. Bonus, inquam, ludus, quo efficitur opprobrium abundantibus, et despectio superbis. Nam revera quid aliud sæcularibus quam ludere videtur, cum, quod ipsi appetunt in hoc sæculo, nos per contrarium fugimus: et quod ipsi fugiunt, nos appetimus? More scilicet jocularum et saltatorum, qui capite misso deorsum, pedibusque sursum erectis, præter humanum usum stant manibus vel iaculant, et sic in se omnium oculos defigunt. Non est hic ludus puerilis, non est de theatro, qui feminis fœdisque anfractibus provocet libidinem, actus sordidos representet: sed est ludus jucundus, honestus, gravis, spectabilis, qui celestium spectantium delectare possit aspectus. Hoc casto et religioso ludo ludebat qui dicebat: Spectaculum facti sumus Angelis et hominibus (I Cor. iv, 9). Hoc ludo et nos interim ludamus, ut illudamur, confundamur, humiliemur, donec veniat qui potentes deponit, et exaltat humiles; qui nos lætificet, gloriificet, in æternum exaltet.

EPISTOLA LXXXVIII (265)

AD EUMDEM

Se multis occupationibus impeditum, hactenus non potuisse votis ejus satisfacere; cogique etiam modo parcius scribere. Opusculum quoddam suum edi in publicum vetat, nisi recognitum.

1. Omitto nunc imperitiam meam, taceo professionis humilitatem, seu humilitatis professionem, nec jam obtendo vel loci, vel nominis mei non dico abjectionem, sed mediocritatem: quia quidquid tale dixerim, tu hoc non necessariam excusationem, sed dilatoriam occasionem nominabis, qui meam, ut mihi videbatur, justam verecundiam, pro tuo libitu nunc indiscretionem, nunc falsam humilitatem, nunc etiam veram superbiam interpretaris. Horum itaque, quia tibi in dubium venire possunt, nihil assero. Illud autem simpliciter tuæ dilectioni intimo, quod indubitanter te credere volo: toto scilicet hoc tempore, ex quo tuus nuntius, non is, sed alius recessit a me, nullam mihi omnino fuisse otium ad id quod poscis idoneum, tum propter dierum malitiam, tum propter noctium brevitatem. Sed et nunc quoque ita me novissimæ tuæ litteræ occupatissimum invenerunt, ut ipsas etiam fuerit mihi scribere tibi. Vix quippe illas tuas inter prandendum (nam illa hora mihi primum redditæ sunt) perlegere potui. Vix has meas quantulascumque furtim, raptim, anticipatis horis, breviter succincteque rescripsi. Quarum quidem brevitatem an æquo animo feras, tu videris.

2. Ego enim, ut verum fatear, propter te, mi Ogeri, ipsis curis meis compellor irasci, quanquam in his teste conscientia, soli charitati cupiam deservire: ejus profecto imperio, quia sapientibus et insipientibus debitor sum, ipsa sola facere potuit, ut necdum tibi potuerim satisfacere. Quid ergo? charitas tibi denegat quod tu petis ex charitate? Petisti, quæstisti, pulsasti; et charitas te frustrata est. Quid mihi indignaris? Si vis, si audes, irascere charitati. De qua namque præsumis impetrare quod postulas, ipsa prohibente fit ne impetres. Et ecce jam longum causatur sermonem, et tibi indignatur qui cogis. Non quod tibi displiceat zelus quod id facis; quippe quem et ipsa donavit tibi: sed vult te illum habere secundum scientiam, ut cautus sis majora minoribus non impedire. Vides quam invitatus avellor a longiori epistola, dum ductus delectatione tibi colloquendi, et desiderio satisfaciendi, dominæ charitati molestus fio, qua jam dudum imperante finem fieri, necdum taceo. O quam lata in tuis litteris patet materia respondendi. Quod si digne licuisset ut libuisset, et tibi forsitan satis esset et mihi. Sed quæ aliud præcipit, domina est, imo dominus est. Deus enim charitas est (I Joan. iv, 16): et satis agit pro imperio, quatenus debeam potius obtemperare sibi, quam vel mihi, vel tibi. Et quoniam oportet charitati Deo magis obedire quam hominibus; nolens dolensque, non quidem nego quod postulas, sed interim differo: ne dum tuæ cupio humiliter satisfacere voluntati, sub prætextu falsæ humilitatis per veram superbiam, arcem tantæ potestatis, quæ, te veraciter attestante, etiam Angelis imperat in caelis, terrenus vermiculus in terris videar impugnare.

(265) Scripta circa annum 1127.